

MOMENTE DIN ACTIVITATEA REUNIUNII ÎNVĂȚĂTORILOR ROMÂNI SĂLĂJENI REFLECTATE ÎN PAGINILE GAZETEI DE DUMINECĂ

Printre problemele ilustrate în paginile „Gazetei de Duminecă”, apărută la Șimleu Silvaniei începând din anul 1904, se află o problemă deosebită pentru vremea respectivă, și anume, încercarea de organizare a tuturor învățătorilor români din Transilvania într-o „Alianță a Reuniunii Învățătorilor Români”. Această problemă este bine ilustrată în evoluția sa în paginile Gazetei de Duminecă deoarece inițiativa pentru realizarea alianței a aparținut în întregime despărțământului sălăjean al reuniunii. Învățătorii sălăjeni și-au luat și sarcina convocării primei adunări și cea a organizării și a conducerii acestei alianțe. Este deosebit de important acest lucru, deoarece în perioada la care ne referim, primul deceniu al secolului al XX-lea, situația românilor din Transilvania era aceea a unei majorități asuprite, fără drepturi politice, cu foarte puține școli în limba maternă, în special școli confesionale. În acest context, activitatea culturală și ridicarea spirituală a românilor din ținuturile ocupate de Imperiul austro-ungar sunt strâns legate de acțiunile învățătorilor.

Reuniunea Învățătorilor Români Sălăjeni a luat ființă în toamna anului 1870, când 40 de învățători sălăjeni sub conducerea lui Gheorghe Pop de Băsești convoacă o adunare pe data de 16 octombrie 1870, la Șimleu-Silvaniei. Această adunare a dezbătut și aprobat statutul și a ales un birou provizoriu. Statutul a fost trimis spre aprobare Ministerului Cultelor din Regatul Ungariei, de unde a revenit aprobat în luna iunie 1871, cu modificări neesențiale. Programul de muncă al R.I.R.S. a fost întocmit sub deviza: „Dezvoltarea geniului omenesc nu într-un singur om, ci în întreaga omenire își ajunge scopul”. Meritul cel mai mare în realizarea reuniunii l-a avut dl. Andrei Cosma. Dintre personalitățile sălăjene care au activat în cadrul R.I.R.S. amintim: Demetriu Coroianu, Alimpiu Barbuloviciu, Gavril Trifu, etc. În anul 1980, după 10 ani de la înființare, reuniunea avea 207 membrii iar în anul 1910 avea un total de 158 membrii.

De la organizare, scopul R.I.R.S. a fost acela de a promova „limba și legea strămoșească” și a militat consecvent pentru îmbunătățirea condiției învățătorului român. Din păcate, multe idei bune au rămas în stadiul de teorie datorită indiferenței și a curențelor în organizarea reuniunii¹.

În numărul din 13 martie 1904 al gazetei apare convocarea lansată de R.I.R.S. pentru celelalte „reuniuni surori” care doresc înființarea în Transilvania a „Alian-

¹ Schițe din trecutul „Reuniunii învățătorilor români sălăjeni” (1870—1910), în Gazeta de Duminecă, nr. 29, 31, 33/1910.

ței reuniunilor învățătorești greco-catolice române", pentru data de 17 aprilie (duminica Tomii), la Cluj².

Din cele 5 reuniuni existente, până la data respectivă s-au înscris doar organizațiile din Alba Iulia și Făgăraș, anunțând și reprezentanții. Sunt rugate celelalte reuniuni să-și anunțe reprezentanții până la data de 5 aprilie, la Vasile Oltean din Pericei, care este vicepreședintele R.I.R.S. S-a hotărât ca despărțământul sălăjean să fie reprezentat de 6 delegați, dar pot participa individual și alți membri ai reuniunilor. Sunt invitate corporațiile de învățători greco-catolici români și câte un delegat de la filialele tractuale. În adunările R.I.R.S. proiectul de statut a fost dezbătut de Comitetul Central R.I.R.S. Adunarea care a hotărât convocarea a avut loc în Șimleu, la 26 februarie 1904 și este semnată de primul secretar Ioan Hendea și de vicepreședintele Vasile Oltean. Numărul 12 din 20 martie al gazetei publică lista reprezentanților aleși din partea despărțământului sălăjean pentru adunarea alianței:

1. Gavril Trifu — prof. pensionar și președinte onorific

2. Vasile Oltean — vicepreședinte

3. Ioan Hendea — notar

4. Nicolae Pop — casier

5. Daniel Graur — casier

6. Traian Husti — membru. La această adunare s-a dezbătut și un proiect de statut al alianței³.

Revista din 24 aprilie publică o cronică a adunării reprezentanților reuniunilor învățătorilor români greco-catolici din Transilvania, care a avut loc în data de 17 aprilie 1904 (duminica Tomii), la Cluj, în sala mare a Casinei române. Reprezentanții s-au întâlnit încă din seara anterioară, 16 aprilie, la cina care a avut loc la berăria „Pilsen” cu începere de la ora 20. La mese au luat loc reprezentanții aleși, învățătorii participanți, preoți în frunte cu protopopul Clujului — dr. Ilie Daianu, vicarul Hațegului — dr. Iacob Radu, directorul „Economului” — preot Vasile Podoabă și protopopul Bistriței — pr. Gherasim Domide. Au participat de asemenea profesorul Gavril Trifu, judecătorul pensionar H. Basiota, intelectuali interesați în organizarea alianței, studenți. Seria toasturilor este deschisă de prof. Gavril Trifu, care salută participanții în numele despărțământului sălăjean al R.I.R.S., inițiatorul și organizatorul acestei adunări.

Activitatea propriu-zisă de organizare a alianței are loc duminică, 17 aprilie, după un program bine stabilit, anterior. Dimineată toți participanții asistă la „misa” celebrată de vicarul Hațegului și ascultă predica ținută de dr. Ilie Daianu, care a cerut binecuvântarea Domnului pentru această nobilă misiune-aspirație. După slujbă, participanții se îndreaptă spre Casina Română, unde la ora 11 începe congresul de constituire a alianței reuniunilor învățătorilor. Lucrările adunării sunt deschise de Vasile Oltean, vicepreședintele despărțământului sălăjean cu salutul participanților în numele reuniunii sălăjene a învățătorilor, care au convocat acest congres. După alegerea prezidiului, a luat cuvântul profesorul Gavril Trifu care a arătat însemnătatea realizării alianței, hotărându-se dezbaterea statutelor pentru după amiază. După luarea mesei s-a dezbătut statutul și s-a ales o comisie pentru a strânge propuneri ulterioare. Lucrările congresului se încheie în jurul orei 18⁴.

Cuvântarea profesorului sălăjean Gavril Trifu a fost publicată integral în numărul următor al revistei, fiind de cea mai mare însemnătate pentru a prezenta scopul organizării unei alianțe a reuniunilor învățătorilor greco-catolici români din Transilvania. Cuvântarea conține numeroase aprecieri, extrem de pertinente despre, necesitatea ridicării nivelului cultural al poporului despre necesitatea stringentă a învățământului în limba română, a însușirii unui quantum de informații pentru a evita ignoranța. În preambulul cuvântării, d-l Gavril Trif afirma: „— cultura

² Convocare, în *Gazeta de Duminecă*, nr. 11/13 martie 1904, p. 7.

³ *Alianța reuniunilor învățătoarești greco-catolice române din țară*, în *Gazeta de Duminecă*, nr. 12/20 martie 1904, p. 5.

⁴ *Alianța reuniunilor învățătoarești greco-catolice române*, în *Gazeta de Duminecă*, nr. 17/24 aprilie 1904, p. 5.

nu-l face pe om mai fericit, dimpotrivă, este pomul cunoașterii binelui și răului, dar este necesitate în lupta pentru existență, necruțătoare între oameni...⁵. În lupta aceasta pentru existență, arată în continuare d-l profesor, popoarele mai puțin culte sau neștiutoare de carte, sunt exploatare de altele, dar prin învățătura, cultura și păstrarea ființei naționale, ele se pot ridica și pot înlătura jugul exploatării naționale. Pentru exemplificare, arată că școala prusacă a învins Franța, fără civilizație avansată, prin ambiție, perseverență și cultură. De asemenea, folosește exemplul poporului japonez, caricaturizat în presa europeană în perioada anterioară, dar care au înfrânt China și ridică mari probleme Imperiului țarist în războiul care se desfășura exact în perioada respectivă. Toate realizările obținute de japonezi se datorează școlii și, desigur, muncii neobosite a acestui popor disciplinat. Dar cea mai edificatoare este considerată atitudinea evreilor, față de cultură. Evreii, care nu au stat, nu lasă nici un copil neinstruit, plătind școala sau un pedagog chiar și pentru un singur elev. Această cheltuială extrem de folositoare nu o fac doar cei cu stare materială, ci toți etnicii evrei, indiferent de situația lor financiară, căci, afirmă vorbitorul, ei „... plătesc din sărăcie...”⁶.

În continuare se arată că românii nu au putut până acum să se îngrijească suficient de școală. În perioada la care ne raportăm, școlile populare sunt mai bune, dar nu este suficient. Sunt analizate cauzele care generează lipsurile învățământului românesc, printre acestea fiind și lipsa conducerii și a controlului oamenilor de specialitate. Se poate constata faptul că starea materială și statutul social al învățătorilor români sunt precare. Nu există regulamente privind drepturile și îndatoririle învățătorilor, iar regulile de disciplină sunt aplicate discreționar, ceea ce duce la proliferarea corupției.

O altă problemă de maximă gravitate pentru națiunea română din Transilvania este faptul că învățătorii din școlile confesionale românești nu sunt consultați de către autorități în domeniile care privesc învățământul. Nu sunt consultați nici când este în curs de pregătire o nouă legislație pentru sistemul de învățământ. Pentru pregătirea învățătorilor români nu este nici o „preparandie”, deși s-ar putea organiza una la Sibiu, pe lângă școala civilă de fete Astra.

Dar faptul cel mai grav în cazul acestor carențe, pe care vorbitorul îl atacă cu vehemență, este acela că românii nu se interesează îndeajuns de propășirea școlii. De-a lungul timpului mulți învățători devin apatici în practicarea instrucției și educației, urmarea fiind o slabă implicare în activitatea culturală și rezultate slabe în activitatea didactică. Neexistența reuniunilor de învățători români în unele ținuturi conduce la înscrierea acestora care nu sunt organizații, în reuniuni ale altor etnii. Vorbitorul apreciază că reuniunile existente trebuie să funcționeze bine, nu haotic, fără direcțiune și program. În concluzie se arată că singura modalitate de a înlătura toate deficiențele subliniate anterior este de a înființa Alianța reuniunilor învățătorilor greco-catolici români. Remarcăm faptul că lupta pentru organizarea unei alianțe o duc școlile confesionale, nu cele de stat. În peisajul religios al începutului secolului nostru, în Ardealul de Nord majoritatea satelor românești sau a locuitorilor români din satele mixte, erau de religie greco-catolică.

Nu se poate să nu reliefăm paralelismul unor situații din învățământul românesc al primului deceniu al secolului al XX-lea cu situații similare din învățământul actualei perioade de tranziție. Menționăm în primul rând lipsa aproape totală a investițiilor în învățământ și în cultură, lipsa conducerii ferme și a controlului de către oameni de specialitate, de adevărată valoare: nepromovarea în funcții întotdeauna, fără excepție a valorilor; corupția la toate nivelurile; lipsa de profesionalism; examinarea periodică în arta pedagogică, care pregătește pedagogi de valoare. Să nu uităm faptul că un cadru didactic, indiferent de specialitatea

⁵ Gavril Trifu, *Cuvântarea la Reuniunea de la Cluj-Napoca*, în *Gazeta de Duminecă*, nr. 18/1 mai 1904, p. 3.

⁶ *Ibidem*.

sa, trebuie să fie obligatoriu un bun pedagog pentru a asigura nu numai instrucția, ci și educația necesară tineretului școlar, pentru a-i testa aptitudinile și pentru a-l îndruma spre o pregătire superioară aleasă în mod adecvat.

Așa cum am mai arătat, multe inițiative bune ale învățătorilor români nu s-au realizat. Este și cazul acestei Alianțe a reuniunilor învățătorilor greco-catolici români care nu s-a realizat nici în 1904, nici mai târziu. Aceste inițiative organizatorice, chiar și fără finalitate practică, aveau unele rezultate bune. Cadrele didactice se întâlneau din când în când în centre culturale mari din Ardeal, expuneau public problemele cu care se confruntau în activitatea proprie, căutau soluții, făceau schimburi culturale, de experiență, știau că nu lupta individuală pentru păstrarea și promovarea limbii și culturii române. Erau conștienți, în majoritatea cazurilor, de fața pe care o reprezintă intelectualii români, învățământul și cultura, cum bine ilustrează un paragraf din această revistă: „Cultura este singura forță care ne poate conserva astăzi ca element conștiu (n.n. conștient). Până acuma ne-a conservat legea și biserică și neștiința noastră. De acum înainte însă trebuie să ne conservăm prin conștiința forței noastre naționale. Această conștiință însă ne-o putem câștiga numai prin cultură”⁷.

ELENA MUSCA

ASPECTS FROM THE ACTIVITY OF THE ASSOCIATION OF THE ROMANIAN SCHOOL TEACHERS FROM SALAJ REFLECTED IN „GAZETA DE DUMINECA“

(Summary)

Gazeta de Dumineca (Sunday Journal) an illustrated magazine, was first published in 1904 at Șimleu Silvaniei. Among other problems, this publication relates about an unusual problem for that time, namely about the attempt of Romanian school teachers from Transylvania to form a union, a proper organisation, called „Alianța a Reuniunii Învățătorilor Români“ (The alliance of the unions of Romanian school teachers), the most efficient fighters for this union being the school teachers from Sălaj.

They convoked the first meeting, they also assumed the organisation and the leadership of this union. In the first decade of the 20th century such an enterprise was a very courageous one as the Romanians from Transylvania had the status of an exploited majority, without political rights, without schools in their mother tongue (especially confessional schools).

In this context the activity of the school teachers from Sălaj county became part of the general movement for the cultural and spiritual development of the Romanians from the territories occupied by the Austro-Hungarians.

⁷ Schițe din trecutul „Reuniunii învățătorilor români sălăjeni“ (1879—1910), în *Gazeta de Duminecă*, nr. 29/1910.